

JØDER, KRISTNE OG HEDNINGER I ANTIKKEN

KRITIK OG APOLOGETIK

NYHEDSBREV 1
SEPTEMBER 2003

Indhold

Til modtagerne af dette nyhedsbrev	1
Satsningsområder på det Teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet	2
Beretning	3
Jøder, Kristne og Hedning i Antikken – Kritik og Apologetik	5
Projektbeskrivelse	5
Geografisk og tidsmæssig afgrænsning	5
Indhold	6
Projektets faser	6
Arbejds måde	9
Tilsigtede resultater	10
Indlejring	11
Offentlige forelæsninger, seminarer og konferencer	12
Publikationsplan	14
Deltagere i satsningsområdets forskningsaktiviteter	16
Associerede deltagere	17
Satsningsområdets ledelse	18

Til modtagerne af dette nyhedsbrev

Med dette og kommende nyhedsbreve ønsker vi at informere så bredt som muligt om de forskningsaktiviteter, der finder sted inden for rammerne af satsningsområdet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik*. Det er naturligvis en tilfredsstillelse for de deltagende forskere, at deres arbejde og dets resultater bliver kendt af så mange som muligt. Vi finder imidlertid også, at det er vor forpligtelse som forbrugere af offentlige forskningsmidler at lade omverdenen vide, hvad vi bruger de betroede talenter til, og hvilket afkast de giver. Derfor forsøger vi at distribuere dette nyhedsbrev til så mange relevante personer og institutioner som muligt.

I nyhedsbrevet vil vi bringe informationer om afsluttede, igangværende og kommende aktiviteter. Det kan dreje sig om de deltagende forskeres projekter, om offentlige seminarer og konferencer, om publikationer o.l. Man vil i øvrigt kunne finde flere og hyppigt

opdaterede informationer på satsningsområdetets hjemmeside på www.teo.au.dk.

Alle, der har modtaget nyhedsbrevet med posten, står på vores adresseliste, som er blevet til på baggrund af adresselister fra *Collegium Biblicum*, *Collegium Patristicum Lundense*, *Forum for Patristik* og *Platonselskabet*.

Såfremt man ikke længere ønsker at være på listen skal man rette henvendelse til Bente Stær, Institut for Systematisk Teologi (bente@teologi.au.dk). Det skal man også, hvis man ikke har fået nyhedsbrevet tilsendt, men ønsker det tilsendt i fremtiden.

Satsningsområder på Det Teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet

Satsningsområde er på Det Teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet betegnelsen for et kollektivt forskningsprojekt, som i en to- eller fireårig periode tildeles særlig økonomisk støtte fra fakultetets ledelse. Ved at kombinere en del af fakultetets egne forskningsbevillinger med en del af Aarhus Universitets Forskningsfonds midler skabes en strategisk investering i initiativer, der vokser ud af kollektiv og koordineret forskning. Med denne strategi tages der afsæt i fokuserede emner, som flere af fakultetets forskere på forhånd arbejder med på tværs af fag- og afdelingsgrænser, og som i en given periode kan tiltrække sig opmærksomhed gennem et forøget aktivitetsniveau. Strategien sigter dog ikke alene mod at styrke eksisterende forskningsindsatser, men også mod at etablere nye indsatser, som vurderes at være værdifulde for fakultetets forskningsprofil.

De økonomiske bevillinger skal dække udgifter til afholdelse af

konferencer, publikationsstøtte, rejseudgifter, ophold for gæsteforskere og ikke mindst ph.d.- og postdoc-stipendier. En forskergruppe, der opnår status som satsningsområde ved fakultetet har dermed rådighed over en grundbevilling, som gør det muligt at planlægge et længerevarende forskningsprogram.

Projektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik* blev valgt som fakultetets første fireårige satsningsområde, og arbejdet inden for satsningsområdet begyndte den 1. januar 2003. På de følgende sider bringes flere oplysninger om dette satsningsområde. Oplysninger om fakultetets øvrige satsningsområder findes på www.teo.au.dk.

Carsten Riis
Dekan

Beretning

Forskningsprojektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken - Kritik og Apologetik* fik pr. 1. jan. 2003 status som Det Teologiske Fakultets første fireårige satsningsområde. Det betød, at de forskningsplaner, som allerede var lagt og til dels sat i værk, kunne udbygges og styrkes. Forskningsprojektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken - Kritik og Apologetik* finder sted inden for rammerne af forskerseminaret *Antikken og Kristendommen*, som har eksisteret siden januar 2000. Arbejdet i forskerseminaret er således frem til januar 2007 koncentreret om projektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken - Kritik og Apologetik*. En grundig redegørelse for dette forskningsprojekts indhold og målsætninger findes i projektbeskrivelsen på de følgende sider. Endvidere findes der et detaljeret arbejdsprogram for hele den fireårige projektperiode på satsningsområdets hjemmeside (www.teo.au.dk).

Arbejdet med temaet *apologetik* var blev påbegyndt allerede i efteråret 2001, hvor bogen

Apologetics in the Roman Empire (Mark Edwards, Martin Goodmann og Simon Price) dannede udgangspunkt for studierne. I foråret 2002 drøftedes apologetiske tekster fra jødedommen og fra oldkirken (Josefus, Justin og Tertullian). I foråret 2002 gæstedes seminaret endvidere af prof. H.D. Betz fra Chicago, med hvem vi drøftede seminarets overordnede tema "Antikken og Kristendommen". I efteråret 2002 indledte vi et langvarigt arbejde med Origenes' skrift mod den platoniske filosof Celsus. Dette arbejde har stået på indtil sommeren 2003. Seminarets deltagere har i fællesskab læst og drøftet hele dette skrift, der må betragtes som et af de vigtigste apologetiske skrifter fra oldkirken. Hensigten med denne fælles læsning var at skabe et fælles grundlag for det videre arbejde i satsningsområdet med temaet *kritik og apologetik*. Arbejdet med *Contra Cel-*

sum afsluttes med publiceringen af en mindre bog, hvor en række af bidragene til diskussionen i seminaret vil være at finde. Seminarets fælles Origenes-studier skulle således kunne komme en bredere kreds til gode. Foråret 2003 bød endvidere på et tre-dages internatsseminar på Klitgården i Skagen, hvor projektplanerne for arbejdet i satsningsområdet blev udarbejdet i detaljer. Der blev dog også tid til Origenes-studier og videre drøftelser af temaet *Antikken og Kristendommen* på baggrund af oplæg fra Per Bilde og Niels Grønkjær.

I efteråret 2003 beskæftiger seminaret sig på tre sessioner med Platons apologi for Sokrates, Apuleius' forsvarstale *De magia*, og med den romerske myte som apologi for principatet under kejser Augustus. Desuden afholdes der et offentligt heldagsseminar om apologetiske elementer hos Filon (jf. program). Foråret 2004 indledes med et to-dages seminar om apologetik i Det Nye Testamente (jf. program). Bidragene til disse seminarer publiceres i løbet af 2004 i skriftserien *Antikken og Kristendommen*.

Anders-Christian Jacobsen

Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik

Projektbeskrivelse

Antikken og Kristendommen

Forskningsprojektet *Jøder, kristne og hedninger i oldtiden – kritik og apologetik* er udsprunget af forskerseminaret *Antikken og Kristendommen*, som påbegyndte sit arbejde i efteråret 2000 med det formål at styrke *Det Teologiske Fakultets* forskning i *den antikke kristendom i dens historiske, filosofiske og religiøse kontekst*.

Titel

Projektets titel er *Jøder, kristne og hedninger i oldtiden – kritik og apologetik*.

Det uddybes herunder, hvad vi lægger i denne titel. Her skal der blot knyttes et par kommentarer til nogle af de begreber, der anvendes i titlen. Begrebet *hedninger* anvendes først og fremmest som et heuristisk begreb, der betegner den mangfoldighed af religiøse grupperinger og fænomener i den græsk-romerske verden, som ikke kan kaldes jødiske eller kristne. Vi postulerer således naturligvis ikke med brugen af dette ord, at der findes én græsk-romersk religion, der kan sidestilles med jødedommen og kristendommen. Dog mener vi, at der i dele af den græsk-romerske

kultur i den efter-konstantiske epoke opstår en forestilling om, at den græsk-romerske kultur og religion er et sammenhængende fænomen, der kan sidestilles med jødedom og kristendom.

Det er naturligvis også en forudsætning, at jødedom og kristendom ikke er entydige fænomener. Denne diversitet udelukker dog ikke, at der kan identificeres afgørende fælles-træk ved såvel jødedom som kristendom, der begrundes, at jødedom og kristendom kan betragtes som afgrænsbare religiøse grupperinger i oldtiden.

Geografisk og tidsmæssig afgrænsning

- Geografisk bevæger vi os stort set inden for grænserne af det græske kulturområde og senere det romerske imperium.
- Kronologisk bestemmer vi i denne sammenhæng oldtiden som tiden på den ene side mellem Sokrates' apologi forfattet af Platon og på den anden side Augustins *De civitate Dei* i vest og Simplicius' skrift mod Johannes Philoponus i øst.

Indhold

Projektets idé er at undersøge konfrontationerne og den kulturelle, filosofiske og religiøse udveksling mellem forskellige religiøse grupperinger i oldtiden. Udgangspunktet for undersøgelsen er den ikke-kristne og ikke-jødiske græsk-romerske (traditionelt betegnet som hedensk) kritik af jødedom og kristendom og de jødiske og kristne apologier heroverfor. Det er således meningen, at arbejdet først og fremmest skal koncentreres om forholdet mellem jødedom og kristendom på den ene side og den græsk-romerske kultur og religion på den anden side. Forholdet mellem jødedom og kristendom samt interne konflikter i de religiøse grupperinger vil også blive berørt, men disse temaer kan ikke behandles selvstændigt inden for satsningsområdets rammer.

Som eksempler på udvekslinger mellem jødedom/kristendom og den græsk-romerske kultur og religiøsitet kan nævnes:

- Forholdet mellem jødedom og græsk-romersk kultur og religion.
- Forholdet mellem kristendommen og det romerske imperium.
- Indoptagelsen af antik og senantik filosofi i jødisk og kristen teologi.

- Kristendommen som trussel mod græsk-romersk samfundsliv, kultur og religion.

Disse punkter repræsenterer et udvalg af overordnede temaer, som vil blive behandlet på forskellig vis i satsningsområdets konkrete arbejde.

Projektets faser og konkrete elementer

Projektet kan inddeles i tre faser, der både angiver en indre udvikling inden for satsningsområdets tema og en køreplan for arbejdet i satsningsområdet:

Projektets første fase - den før-konstantinske epoke

I denne fase skal følgende opnås:

- at definere apologetik som litterær genre: Vi arbejder som udgangspunkt med tekster. Derfor er der en række spørgsmål af metodisk art, der må afklares, f.eks. følgende: Kan apologetik defineres som en litterær genre? I givet fald hvordan? Hvilke sociale, kulturelle og religiøse miljøer producerer apologetisk litteratur? Hvilke sociale, kulturelle og religiøse begivenheder udløser udfærdigelsen af apologetisk litteratur?
- at bestemme apologetikkens eventuelle udtryk i ikke-litterære former: I og med at de fleste af seminarets delta-

gere baserer deres arbejde på tekstlige overleveringer forekommer det relevant at undersøge, om antik og senantik apologetik kommer til udtryk i andre medier, f.eks. forskellige former for billedkunst, arkitektur, gravmonumenter o.l.

- at undersøge receptionen af græsk-romersk filosofi hos jødiske og kristne teologer samt andre former for udvekslinger mellem jødedom, kristendom og græsk-romersk kultur og religion.
- at undersøge eksempler på apologetik fra den græske og romerske antikke tradition med hovedvægt på Sokrates' forsvarstale forfattet af Platon. Denne apologi blev model for den apologetiske genre og vil derfor spille en afgørende rolle i forbindelse med genrededefinitionen.
- at undersøge den græsk-romerske kritik af kristendommen indtil Konstantin den Store. Fra denne periode har vi overleveret flere skrifter afværet af græsk-romerske forfattere, der angriber den frembrydende kristendom (f.eks. Fronto af Circa's tale, som er tabt, men nævnes hos Minucius Felix; Celsus' skrift om den sande logos, som kendes fra fragmenterne i Origenes' *Contra Celsum*; Porphyrius' skrift mod de kristne, hvoraf

der er overleveret fragmenter i flere forskellige tekster, og som måske er kilde for Makarius Magnes). Disse skrifter er affødt af en fornemmelse blandt dannede hedninger af, at kristendommen udgjorde en trussel. Til denne kategori hører også udsagn, der er fremsat i forbindelse med forfølgelsen af de kristne i den før-konstantinske periode (særligt Plinius og Trajan; Hadrian; Galerius).

- at undersøge jødisk apologetik. Seminaret har allerede i flere omgange haft Josefus' *Contra Apionem* til drøftelse. Dette værk vil blive suppleret med værker af Filon, Aristobul m.fl.
- at undersøge tidlig kristen apologetik indtil Konstantin den Store. Her spiller såvel visse nytestamentlige skrifter (Acta og 1. Petersbrev) som skrifter af de såkaldte *kristne apologeter* (Justin, Athenagoras, Tertullian m.fl.) en væsentlig rolle. Skønt Origenes traditionelt ikke regnes til denne gruppe, repræsenterer han sagligt set med sit store skrift mod Celsus alligevel denne gruppe. Herunder kunne med en vis ret også polemikken mellem de forskellige former for kristen gnosis og de såkaldte antignostiske fædre inddrages. Trods denne polemiks store betydning

for kristendommens læremæssige og organisatoriske udvikling, må denne konflikt historisk set betragtes som en intern konflikt blandt de kristne. Det giver denne konflikt en lidt anderledes karakter end de konflikter, der giver sig udtryk i de egentlige apologetiske skrifter. Af denne årsag samt på grund af emnets omfang og den omfattende udforskning af emnet, har vi fundet det mest hensigtsmæssigt ikke at inddrage denne interne konflikt mellem den kristne gnosticisme og den senere såkaldte *ortodokse* kristendom. Derimod kan den kristne gnosticismes forhold til samtidens ikke kristne religiøsitet naturligvis inddrages.

- at udarbejde en midtvejsstatus for projektets hidtidige forløb.

Projektets første fase er allerede godt i gang, idet seminarets arbejde siden efteråret 2001 har været koncentreret om emner, der hører her til. Denne fase afsluttes med afholdelse af en international konference i jan. 2005 på Det Teologiske Fakultet. Her fremlægges og drøftes en række bidrag. Disse indlæg publiceres i en engelsksproget publikation.

Projektets anden fase - den konstantinske vending

I denne fase skal følgende opnås:

- at undersøge magtskiftet mellem den græsk-romerske kultur og kristendommen og den nye rollefordelings betydning for konfrontationer og udvekslinger mellem den græsk-romerske kultur og religiøsitet og kristendommen.
- at bearbejde Eusebs for vort tema væsentligste værker. Dette inkluderer bl.a. en oversættelse til dansk af *Vita Constantini*.
- Desuden vil Lactantius' apologi for de kristne samt kejser Julians skrift *Mod Galilæerne* blive drøftet.

Denne fase bliver kort og afsluttes allerede med udgangen af 2005

Projektets tredje fase – den efterkonstantinske periode

I denne fase skal følgende opnås:

- at redegøre for det græsk-romerske hedenskabs kritik af den efterkonstantinske kristendom. Her inddrages deciderede antikristne skrifter (f.eks. Hierokles, fra hvem der er overleveret fragmenter hos Euseb af Cæsarea). Også de sene nyplatonikere knyttet til akademiet i Athen specielt Simplicius har angrebet kristendommen. Endvidere inddrages reaktionerne på det kristne overherredømme i hedensk historiografi f.eks. notitserne om de kristne hos Ammianus Marcellinus, og

især det bevidste forsøg på at levere en antikristen historie-skrivning hos Eunapios (4. årh.), der er bevaret, for så vidt det benyttes i det tilsvarende forsøg hos Zosimos (6. årh). Eutropius må også inddrages, og fra vesten hører *Historia Augusta* (4. årh.) desuden også med i denne sammenhæng, selv om holdningen til den kristne sejr her er resignerende. Trods de store problemer med et tendensiøst sigte må vi også beskæftige os med anonyme hedenske synspunkter, der kun kendes i referat hos kristne forfattere, f.eks. Augustin og Orosius i forbindelse med Alariks plyndring af Rom 410. Symmachus, Libanius og Themistius er det 4. århundredes forsvarere af den hedenske kult. Vi har tekster fra alle tre, der appellerer om, at kulten bliver bevaret.

- at redegøre for den efterkonstantinske kristendoms forsvar over for samtidens hedenske kritik af kristendommen. Til denne gruppe af skrifter hører f.eks. skrifter af Euseb, Athanasius, Cyril fra Alexandria samt Augustins epokegørende skrift *Om Guds Stad*, der kronologisk afslutter den periode, som seminarets arbejde dækker.
- at undersøge de ansatser til en idé om religionsfrihed, der

findes hos bl.a. Tertullian (*Ad Scapulam*) og hos Symmachus, Libanius, Themistius. Spørgsmålet er, hvorfor en sådan idé ikke kom til virkelig udfoldelse i senantikken, men først i tidlig moderne tid.

- at undersøge, hvordan vore moderne forestillinger om religiøse og kulturelle udvekslinger påvirker vore analyser af lignende udvekslinger i oldtiden, samt at undersøge om og i givet fald hvordan oldtidens religiøse og kulturelle udvekslinger kan inspirere et nutidigt systematisk arbejde med forståelsen af aktuelle religiøse og kulturelle udvekslinger.
- at udarbejde en evaluering af projektet som helhed

Projektets tredje fase afsluttes med en international konference i jan. 2007, sandsynligvis på Det Teologiske Fakultet.

Arbejds måde

- Seminaret vil danne rammen om fælles studier af apologetiske værker, fælles drøftelser på baggrund af deltagernes og indbudte gæsteforskeres indlæg, fremlæggelser og drøftelser af skriftlige indlæg, som skal publiceres i de fælles publikationer eller som publiceres af de individuelle forskere og desuden afhol-

delse af konferencer og arbejdsseminarer. Der vil således blive lagt vægt på, at seminaret både danner ramme om fællesprojekter og understøtter deltagernes individuelle projekter.

- I satsningsområdet vil vi som hidtil afholde enkeltstående eftermiddagssessioner, hvor satsningsområdets interne deltagere mødes. Desuden agter vi at afholde interne arbejdsseminarer. Det vil især være aktuelt i projektperiodens begyndelse, hvor arbejdet skal igangsættes og struktureres. Desuden kan sådanne interne seminarer af længere varighed komme på tale op til de to internationale konferencer, hvor alle deltagere skal have deres bidrag klar. Som allerede antydnet, er det planen, at der skal afholdes to større internationale konferencer henholdsvis i jan. 2005 og i jan. 2007.

Tilsigtede resultater

Vi sigter mod resultater på flere områder af forskellig karakter:

- Ved afslutningen af projektperioden regner vi med på væsentlig måde at have bidraget til udforskningen af de religiøse og kulturelle udvekslinger, der kan aflæses af kritiske og apologetiske udspil i oldtiden.

- Vi forventer samtidig med og som forudsætning herfor at kaste lys over centrale metodiske problemer i forbindelse med studiet af de religiøse og kulturelle udvekslinger i oldtiden.
- Vi forventer ved hjælp af disse metodiske og historiske undersøgelser at kunne bidrage til studiet af religiøse og kulturelle udvekslinger i en nutidig sammenhæng.
- Resultaterne skal materialisere sig i de to nævnte internationale konferencer samt i to engelsksprogede publikationer indeholdende bidragene fra disse konferencer.
- Det er endvidere tanken, at seminarets status som satsningsområde skal virke fremmende på de deltagende forskeres individuelle projekter inden for forskningsfeltet *Antikken og Kristendommen*. Seminarets deltagere forventer således i perioden frem til slutningen af 2006 at kunne fremlægge en række publikationer som resultat af disse individuelle forskningsprojekter.
- Endelig er det en væsentlig prioritet, at der ved projektperiodens afslutning findes en gruppe veluddannede yngre

- forskere, der i samarbejde med fakultetets etablerede forskere på området er i stand til at fastholde *Antikken og Kristendommen* som et markant forskningsfelt ved fakultetet. Det vil give fakultetet en særegen og selvstændig profil på dette område.

Indledning

Det er hensigten, at seminarstatus som satsningsområde skal føre til:

- at kristendommens oprindelse og udvikling i med- og modspil med andre religiøse fænomener i oldtiden bliver etableret som et stærkt forsk-

ningsfelt ved fakultetet. Det er således tanken at forskerseminaret *Antikken og Kristendommen* fortsætter sin virksomhed, når seminarstatus som satsningsområde er ophørt.

- at kristendommens oprindelse og udvikling i det antikke og senantikke miljø bliver en integreret del af undervisningen ved alle fakultetets institutter. Allerede i projektperioden vil der kunne udbydes vejledning og undervisning for fakultetets studerende og ph.d.-studerende i relation til satsningsområdets tema.

Offentlige forelæsninger, seminarer og konferencer

*Seminar om Filon som apologet, fredag d. 5. december 2003.
Seminalet er en del af Aarhus Universitets jubilæumsprogram.*

Kl. 10.00-10.05	Velkomst ved Per Bilde
Kl. 10.05-11.30	Filons forhold til templet i Jerusalem i et apologetisk perspektiv, ved Kåre Fuglseth
Kl. 11.30-11.45	Kaffe
Kl. 11.45-13.15	Filon som apologet. <i>De migratione Abrahami</i> , ved Anders Klostergaard Petersen
Kl. 13.15-14.15	Frokost
Kl. 14.15-15.45	Filon som politisk apologet, ved Per Bilde
Kl. 15.45-16.00	Kaffe
Kl. 16.00-17.30	Filon – ikke apologet, ved Henrik Tronier
Kl. 17.30-19.00	Middag
Kl. 19.00-20.30	Filons bedømmelse af græske filosoffer, ved Henrik Pontoppidan Thyssen
Kl. 20.30	Afslutning

Seminalet finder sted på Aarhus Universitets konferencecenter, mødesal 1.

Pris: 340 kr. Alle måltider (formiddagskaffe/te m/rundstykke, frokost incl. øl el. vand, eftermiddagskaffe/te m/kage og middag)

Pris: 75 kr. (formiddagskaffe/te m/rundstykke og eftermiddagskaffe/te m/kage)

Tilmelding: Til Bente Stær, tlf. 8942 2282 el. e-mail: bente@teologi.au.dk

Betaling: Til Aarhus Universitets Regnskabsafdeling: Danske Bank Reg.nr. 3627 konto nr. 4809 973700. Referer venligst til nr. 10.2190.50.4300.30 eller send check til Bente Stær, Det Teologiske Fakultet, Tåsingevej 3, 8000 Århus C.

*Seminar om Apologetik i Ny Testamente
torsdag den 29. - fredag den 30. januar 2004.*

I anledning af hundredeåret for Johannes Muncks fødsel

Torsdag

- Kl. 13.00-13.05 Velkomst ved Aage Pilgaard
Kl. 13.05-14.35 Paulus som apologet, ved Anders Klostergaard Petersen
Kl. 14.35-15.00 Kaffe
Kl. 15.00-16.30 Apologetik i passionshistorien, ved Niels Willert
Kl. 16.30-16.45 Pause
Kl. 16.45-18.15 'Hvem er manden?' Johannesevangeliet som retssalsdrama, ved Kasper Bro Larsen
Kl. 19.00 Festmiddag. Causeri om Johannes Munck ved Sigfred Pedersen

Fredag

- Kl. 09.00-10.30 Acta som apologetisk skrift, ved Aage Pilgaard
Kl. 10.30-11.00 Kaffe
Kl. 11.00-12.30 Apologetiske træk i 1. Petersbrev, ved Ellen Juhl Christensen
Kl. 12.30-13.30 Frokost
Kl. 13.30-15.00 Politisk apologetik i Det Nye Testamente, ved Per Bilde
Kl. 15.00-15.30 Kaffe
Kl. 15.30-17.00 Apologetik i de nytestamentlige apokryfer, ved Helge Kjær Nielsen
Kl. 17.00 Afslutning ved Per Bilde

Seminaret finder sted på Aarhus Universitets konferencecenter, mødesal 1.

Pris: 425 kr. Alle måltider (kaffe/te torsdag og fredag m/tilbehør, frokost incl. øl og vand og festmiddag incl. vin)

Pris: 75 kr. (kaffe/te torsdag og fredag m/tilbehør)

Tilmelding: Til Bente Stær, tlf. 8942 2282 el. e-mail:
bente@teologi.au.dk

Betaling: Til Aarhus Universitets Regnskabsafdeling: Danske Bank
Reg.nr. 3627 konto nr. 4809 973700. Referer venligst til
nr. 10.2190.50.4300.40

eller send check til Bente Stær, Det Teologiske Fakultet,
Tåsingegade 3, 8000 Århus C.

Publikationsplan

I forbindelse med, at forskningsprojektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken - Kritik og Apologetik* har fået status som satsningsområde, er der skabt økonomisk grundlag for en forøget publiceringsvirksomhed.

På nuværende tidspunkt er der truffet aftale med forlaget Anis om publicering af en dansk skriftserie med titlen *Antikken og Kristendommen*. Denne serie vil komme til at indeholde en række mindre bøger, hvor deltagerne i satsningsområdet vil formidle egne og andres forskningsresultater inden for fagområdet til et alment interesseret publikum i Norden. Desuden vil serien komme til at indeholde en række oversættelser af tekster fra antikken og senantikken. Det vil især dreje sig om tekster fra oldkirken, men eventuelt også om tekster af ikke-kristne forfattere, der kommunikerede med deres samtidige kristne.

Vi drøfter stadig mulighederne for at oprette en tilsvarende engelsksproget skriftserie, hvor specialiserede forskningsbidrag kan publiceres. Der vil således blive brug for at publicere bidragene til de internationale konferencer, der afholdes i forbindelse med satsningsområdets arbejde. Ligeledes vil der være behov for at publicere monografier udarbejdet i tilknytning til satsningsområdets arbejde. Oprettelsen

af en engelsksproget serie er imidlertid forbundet med en række vanskeligheder blandt andet af økonomisk karakter. Derfor er sagen endnu uafklaret.

Hverken den dansk/nordiske serie eller den eventuelle engelske serie vil være forbeholdt de aktive deltagere i forskningsprojektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken - Kritik og Apologetik*. Der vil være mulighed for, at andre forskere kan publicere i serierne for så vidt de pågældende bøgers emner falder inden for seriernes overordnede tema *Antikken og Kristendommen*. Det er naturligvis også en forudsætning, at bøgernes faglige niveau er i orden, ligesom det økonomiske grundlag skal være tilstede.

Der er på nuværende tidspunkt planlagt følgende publikationer i serierne

- *Origenes mod Celsus – et tidligt eksempel på de kristnes forsvar over for kristendommens kritikere*, red. Anders-Christian Jacobsen (januar 2004, jf. subscriptionsstilbud)
- *Filon som apologet*, red. Per Bilde (september 2004)
- *Apologetik i Det Nye Testamente*, red. Aage Pilgaard (november 2004)
- Oversættelse af Athenagoras' skrifter *De resurrectione* og

- *Supplicatio*, Jørgen Ledet Christiansen
- Oversættelse af Gregor af Nyssa, *De anima*, Jørgen Ledet Christiansen
- Oversættelse af Pseudo-Justin, Henrik Pontoppidan-Thyssen
- Oversættelse af Euseb, *Vita Constantinii*, Kirsten Holm Nielsen, Marie Verdoner, Hans Balling og Villy Smith

- To bøger på engelsk med bidragene til de to internationale konferencer

Det er altid risikabelt at annoncere kommende publikationer. Vort økonomiske grundlag og fremskredne planlægning berger dog for, at de nævnte publikationer vil se dagens lys indenfor eller i umiddelbar forlængelse af projektperioden. Der er planlagt flere publikationer, men for deres vedkommende er planlægningen mere usikker.

Deltagere i satsningsområdets forskningsaktiviteter

Balling, Hans, Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, Aarhus Universitet
Bilde, Per, Afd. for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet
Christiansen, Ellen Juhl, Kanehaven 77, 8240 Risskov
Engberg, Jakob, Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse,
Odense Universitet
Falkenberg, René, Tietgens Plads 5, 8000 Århus C
Gradel, Ittai, Institut for Historie, Københavns Universitet
Grønkjær, Niels, Afd. for Systematisk Teologi, Aarhus Universitet
Hyldahl, Jesper, Afd. for Systematisk Teologi, Aarhus Universitet
Jacobsen, Anders Lund, Afd. for Systematisk Teologi, Aarhus Universitet
Larsen, Kasper Bro, Afd. for Gammel og Ny Testamente, Aarhus Universitet
Mathiassen, Svend E., Afd. for Kirkekundskab, Aarhus Universitet
Nielsen, Helge Kjær, Afd. for Gammel og Ny Testamente, Aarhus Universitet
Nielsen, Kirsten Holm, Afd. for Gammel og Ny Testamente,
Aarhus Universitet
Ousager, Asger, Helge Rodesvej 17, 8210 Århus V
Pedersen, Nils Arne, Afd. for Kirkekundskab, Aarhus Universitet
Petersen, Anders Klostergaard, Afd. for Religionsvidenskab,
Aarhus Universitet
Pilgaard, Aage, Afd. for Gammel og Ny Testamente, Aarhus Universitet
Schmith, Villy,
Thyssen, Henrik Pontippidan, Sct. Clemensvej 66, 4760 Vordingborg
Warburton, David A., Afd. for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet
Verdoner, Marie Gregers, Afd. for Kirkekundskab, Aarhus Universitet
Willert, Niels Jørgen, Kirkevej 6, 4581 Rørvig

Associerede deltagere

Følgende personer er associerede deltagere i projektet. Denne betegnelse dækker over deltagere i satsningsområdet, der ikke deltager i alle projektets aktiviteter, men som bidrager til projektet i forskelligt omfang som gæsteforskere, gæsteforelæsere eller som deltagere i andre forskningsprojekter, hvortil satsningsområdet har relationer. Kredsen af associerede medlemmer udvides i løbet af projektperioden.

Edwards, Mark, Christ Church, University of Oxford

Fuglseth, Kåre, lektor, Højskolen I Bodø

Gradel, Ittai, Institut for Historie, Københavns Universitet

Hannestad, Niels, Institut for Klassisk Arkæologi, Aarhus Universitet

Haverling, Gerd, lektor, Afdeling for Oldtids- og Middelalderforskning, Aarhus Universitet

Kahlos, Maijastina, postdoc., Institutum Classicum, Helsingfors Universitet

Markschies, Christoph, prof., Theologische Fakultät, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg

Moxnes, Halvor, prof., Det Teologiske Fakultet, Universitet i Oslo

Müller, Mogens, prof., Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet

Pedersen, Troels Engberg, prof., Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet

Perrone, Lorenzo, prof., Dipartimento di Filologia Classica, Università degli Studi Pisa

Rubenson, Samuel, prof., Teologiska Institutionen, Lunds Universität

Schleicher, Marianne, ekstern lektor, Det Teologiske Fakultet, Aarhus

Tronier, Henrik, lektor, Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet

Thomassen, Einar, prof., Det Historisk-Filosofiske Fakultet, Universitetet i Bergen

Ulrich, J rg, Martin-Luther-Universität, Halle-Wittenberg

Satsningsområdet ledes af

Per Bilde, professor, Afdeling for Religionsvidenskab (formand for forskerseminaret Antikken og Kristendommen)

Anders-Christian Lund Jacobsen, forskningsadjunkt, Afdeling for Systematisk Teologi (koordinator af aktiviteterne i satsningsområdet)

Nils Arne Pedersen, lektor, Afdeling for Kirkekundskab

Aage Pilgaard, lektor, Afdeling for Gammel og Ny Testamente

Dette nyhedsbrev er redigeret af Anders-Christian Lund Jacobsen (aljacob@teologi.au.dk).